

MIRELA ROZNOVEANU

Cronicile Macedoniei, un Pământ Rănit:
CORNELIA GOLNA, TAINTED HEROES,
Go-Bos Press, 2017

Tainted Heroes a fost tradusă în română cu titlul de *Eroi Pătați* în tălmăcirea lui Mircea Bucurescu (Eikon, 2019). Maria Bara a tradus cartea recent în limba armână cu titlul *Iroi lăspusits* (Go-Bos Press, 2020). De precizat că, dacă *vlahii* sunt numiți ca atare de populația din teritoriile în care ei trăiesc în Balkani, ei se numesc între ei *armâni*. Autoarea alege însă să îi numească pe tot parcursul cărții numai *vlahi*. Ceea ce voi face și eu conform textului.

Eroi Pătați/Tainted Heroes, pe care am citit-o în engleză, ne aduce de la primele pagini în așezarea vlahă Moushata (*mușat/mușata* înseamnă frumos /frumoasă în limba vlahă) invadată de bandele de comitajii bulgari. Satul imaginat de Golna este situat în provincia otomană Macedonia de la foarte începutul secolului al XX-lea. De la Moushata se poate vedea Muntele Olimp, deci așezarea se află în vecinătatea Tesaliei. Localnicii sunt descendenții celor care au scăpat cu viață după distrugerea capitalei vlahă din Balkani, Moscopole, de către albanezii islamizați și trupele otomane imperiale în 1788. Descrierea evenimentelor epice din roman devzvăluie inițial cu o încetineală de melc, apoi de la un punct în ritm ceva mai alert, numeroase conspirații, asociații

secrete, diviziuni în comunitatea vlahă, toate datorate consecințelor conflictelor interne și internaționale ale Imperiului Otoman muribund.

Prăpastia dintre vlahi și bulgari; dintre vlahi pro-greci și vlahi pro-români; dintre greci și vlahi pro-români; dintre bulgari și greci etc devine treptat ireconciliabilă. Crime, masacre, mașinații cu rezultate sângeroase devastează Macedonia. Pentru a opri bandele înarmate de comitajii bulgari, Grecia trimite andartții, luptători de gherilă, pentru a proteja vlahii ca și alte minorități ale Macedoniei aflate sub atacul bandiților bulgari care intimidează pe toți cei cu simpatii pro-grecești și încearcă să forțeze schimbarea limbii în școli și biserici de la greacă la bulgară (în mod ironic, în acele părți ale teritoriului care au mers la Bulgaria și Serbia după partiția Macedoniei din 1913, limba bulgară / slavă a înlocuit limba greacă).

Vlahii din Macedonia care și-au trimis copiii la școlile românești în principal din motive economice (gratuite și fără taxe) sau doar orbiți de propaganda românească a frăției dintre români și vlahi, devin ținta atât a andartților, cât și a comitajilor. Andartții îi omoară pe bulgari și vlahii pro-români. Bulgarii îiucid pe toți. Conducătorii otomani, ca întotdeauna indiferenți la luptele dintre creștini, îi protejează pe cei din aceeași etnie, turcii din Macedonia.

Pentru a pune povestea sângeroasă de față în context, trebuie înțeles că Macedonia a avut o istorie lungă și violentă. Sub ocupația otomană, făcea parte din provincia *Rumelia Eyalet* împreună cu Bosnia, Herțegovina, Serbia, Bulgaria, Grecia și Albania. Capitala Rumeliei era în Monastir (Bitola). În teritoriu locuiau în principal vlahii (Macedonia este leagănul acestei populații), precum și albanezi, greci, bulgari, sârbi și rroma (țigani).

Mi-am dat seama în timpul lecturii ca ar fi posibile mai multe variante de interpretare și comentare a cărții: una sentimentală, deplângând greutățile vlahilor din provincia Imperiului Otoman numită Macedonia de la începutul secolului al XX-lea; o a doua -- o evaluare critică din punct de vedere estetic a acestei cărți care se recomandă drept roman; o alta -- ca pe un document criminalistic de proporții, un gen de thriller, pregătit de o acuzare virtuală într-un eventual proces al istoriei.

Am considerat *atitudinea sentimentală* proprie ci-

titorilor vlahi legați de evenimentele amintite în această carte.

Din punctul de vedere al interpretării critice, ar fi trebuit să aleg între a vedea *Eroi Pătați /Tainted Heroes* ca un documentar istoric dramatizat, rupt de monologuri retorice și absorbit în descrieri interminabile de la un moment dat fără nicio relevanță pentru un roman; ca pe un jurnal sau amintiri de familie dramatizate; ca pe o arhivă a unei memorii colective străvechi cu tot ceea ce înseamna ea, de la mituri, povești fabuloase etc până la obiceiuri ancestrale toate presărate cu discursuri și dialoguri extinse pentru a da un oarecare aer de dinamism narativ, dar sufocate de la un punct de imagerie. Mi-am dat seama că este probabil vorba de toate cele de mai sus.

Minuția reconstituirii evenimentelor, scenelor celor mai neimportante, bătăliilor, aranjamentul caseilor, îmbrăcăminții, meselor de familie, crimelor, masacrelor, incendierilor etc. dezzechilibrează epicul sau, dacă vrem, narațiunea romanescă. Autoarea este fascinată de detaliu și se exercită cu voluptate și încetineală asupra lui. Nu există în fond conflicte puternice, intrigă etc. la nivel de personaje, ci la nivel politic: Macedonia, provincia Imperiului Otoman, încearcă să supraviețuiască, atacată de state din interiorul imperiului, cum ar fi Bulgaria, Grecia, Serbia. Este important să amintesc aici că, propulsat de dorința de a obține o halcă de teritoriu în războaiele iminente de la orizont, un alt agent (în afară de bulgari, greci, albanezi, turci, sârbi) pășește pe scena balcanică la începutul secolului al XX-lea. Este vorba de mașinațiile politice ale României, care au avut ca rezultat ulterior înființarea de școli românești în așezările vlahe din Macedonia, cu urmări practic devastatoare. În loc ca copiii vlahi/armâni să învețe în limba lor maternă, ei au fost instruiți în învățarea unei limbi străine, cumva înrudită cu limba lor maternă. Și cu aceasta invitați să își abandoneze propria limbă străveche.

Concomitent, după aproape 500 de ani de ocupație otomană, la 2 august 1903 a avut loc în Macedonia otomană Răscoala Ilinden. Timp de câteva zile, Macedonia a fost declarată republică, zdrobită la numai câteva zile de otomani. *Tainted Heroes* începe aproximativ odată cu aceste două evenimente și expune consecințele lor teribile. Primele 100 de pagini (care puteau lipsi într-un roman adevărat) detaliază

obiceiuri vechi, incidente care vor reverbera mult mai târziu, și se concentrează în genere pe rutina de familie vlahă. Personajele nu se dezvoltă în fapt și interacționează vag; vorbesc, dar ele nu au voci personale; afișează sau expun în plan narativ vocea naratorului care ne spune orice vrea el, dar nu ne arată prea mult explicit prin narațiune, prin acțiune propriu-zisă. Autorul de regulă comunică cititorului cine ce este un personaj și cititorul trebuie să creadă naratorul pe cuvânt. Dar dacă am vrea cu orice preț să considerăm cele 410 pagini drept un roman, atunci personajele principale ar fi chiar țara Macedonia, și apoi națiunea Vlahă, întruchipată în maiestuosul și artificialul Agathon Galan, o sumă de virtuți. Zecile de caractere sunt în mare parte nume pe hârtie, greu să ne raportăm la ele sau să ni le amintim în timpul lecturii. Unele personaje apar de nicăieri și dispar total după câteva pagini. Ei seamănă cu martori într-un proces.

Tainted Heroes este, după mine, un document redutabil, pregătit parcă de un expert în criminalistică și medicină legală, pentru un posibil proces – a class lawsuit - într-o curte internațională de justiție a istoriei. Părțile în acest proces sunt VLAHII, FAMILIA GOLNA, MACEDONIA ca părți reclamante VS IMPERIUL OTOMAN, GRECIA, ROMÂNIA, BULGARIA, ALBANIA, SERBIA pârâți. Este important să amintesc că, conform International Law of State Responsibility, toate tratatele, datoriile, crimele etc. Imperiului Otoman au fost preluate automat de statul Turciei. Genocidul armean, de pildă, întamplat sub Imperiul Otoman în 1915 constituie și azi una din acuzațiile internaționale la adresa Turciei.

Părțile din procesul posibil amintit mai sus, s-ar putea vedea în instanță datorită faptelor criminale dovedite, adunate, copleșitor de multe, puse pe masă meticolos de Cornelia Golna. Documentele din acest dosar parcă pregătit de și pentru un procuror respiră speranța dreptății pentru cei care au suferit persecuții deliberate și sistematice din cauza etniei lor, a naționalității, religiei. Așa cum face un procuror real, autoarea colectează și dezvăluie atât probe incriminatoare, cât și exonerante.

Sunt convocați un număr enorm de martori, sunt adunate imens de multe fapte, depoziții, memorii, documente din arhive, corespondența personală a celor implicați în evenimentele sângeroase descrise.

Tainted Heroes investighează un deceniu, an de an, aproximativ între sfârșitul secolului al XIX-lea și anul 1908 fără să lase nimic deoparte, fie că este relevant sau irelevant. În căutarea și relevarea dreptății, sunt expuse infracțiuni niciodată pedepsite, unele încă în curs (națiunea Vlahă/ Armână nu este recunoscută ca atare nici azi și limba ei este pe cale de dispariție în Macedonia de Nord, Albania, România, Serbia, Croația, Grecia).

Fiecare capitol dezvăluie lupta acerbă pentru sufletul neamului vlah. Limba școlii și limba din biserică devin garanția loialității pentru o facțiune sau alta. Dacă Grecia a vrut greaca, iar Bulgaria a vrut bulgara și România a vrut româna în școlile și bisericile din Macedonia, vlahii / armâni și-au dorit propria lor limbă. Dar ei nu au avut niciodată această șansă.

Cu fiecare nou capitol, pe măsură ce înaintăm în narațiune, crimele individuale devin crime în masă. Vlahii pro-români sunt arși. Vlahii, deși aliați cu grecii, sunt uciși de andartii greci confuzi sau dezinformați. În timp ce bulgarii muncesc din răspuțeri să pună stăpânire pe Macedonia, Grecia încearcă să prevină acest lucru. Execuțiile puse la cale de bulgarul Chakalaroff și banda lui; masacrarea nuntașilor de la nunta din satul Zelenich și masacrul de la Zagorichani (toți bulgari) de către andartii greci; masacrul din valea Srebena a andartilor de către turci sunt câteva exemple descrise în detaliu.

O nouă furtună izbucnește când decretul sultanului Abdulhamid al II-lea recunoaște vlahii ca națiune separată în Imperiul Otoman la 22 mai 1905. Decretul (Irade) a declarat printre altele că „Ullah millet” (națiunea Vlachă) poate avea biserici și școli în limba proprie. Recunoașterea oficială a vlahilor ca națiune distinctă (Ullah millet/Vlach nation) în Imperiul Otoman a fost primită cu antipatie și resentiment. Grecii, bulgarii, sârbii au considerat-o un complot orchestrat de Regatul României (care a sponsorizat acest decret împreună cu Germania; fiecare etnie din Macedonia avea o țară care o sponsoriza în relațiile cu administrația imperială) pentru a prelua Macedonia. Nimeni nu a vrut de fapt să accepte (chiar și astăzi!) că Irade i-a recunoscut pe vlahi/armâni ca națiune de sine stătătoare și nu pe vlahi/armâni drept români. Cuvintele *Roman/Rumen/ Romanyalı* însemnând

cetățeni ai țării România în limba turcă otomană diplomatică a timpului nu apar în textul Decretului /Irade. Sultanul Abdulhamid al II-lea s-a adresat suptușilor săi vlahi (ullah millet /națiunea vlahă), cărora le-a acordat drepturi culturale și politice. Dar aceste drepturi s-au pierdut în curând. La sfârșitul războaielor balcanice, are loc dezmembrarea Macedoniei prin Pacea de la București din 10 august 1913. Atunci au fost împărțite pământurile Macedoniei și populația ei în patru state vecine: Grecia, Albania, Serbia și Bulgaria. De la această dată, vlahii /armânii - neinvitați la masa tratatelor - au intrat într-un proces inexorabil de deznaționalizare și asimilare de către populațiile în mijlocul cărora au ajuns să trăiască. Cornelia Golna oferă o vedere clară a Macedoniei de dinaintea războaielor balcanice prin câteva familii vlahi (de fapt un clan) aparținând ramurii educate și respectate din Gramoste / Pind. Cartea deschide deasemenea o fereastră către ramura transhumantă a Fârsiroților.

Volumul de față descrie magistral nunțile măcelărite, caravanele șterse de pe fața pământului de bandiții mercenari, armatele de andartii și comitagiile care seucid reciproc sau sunt ucise de turci. La sfârșit, reiese clar că dreptatea nu există și nu este posibilă. Intrigile urmate de crime umplu pagină după pagină. Trădat și ucis în Statista, Pavlos Melas, grecul soldat considerat un erou pentru bătălia sa pentru Macedonia, moare fără să fie în stare să impună reguli de război elementare propriilor lui andartii. Agathon Galan, inflexibil și moral, un pandant al lui Pavlos Melas, este omorât de unul dintre oamenii lui din cauza orgoliilor mărunte, bârfelor și a intrigilor. Distrugerea de această magnitudine nu lasă nimic neatinț. La sfârșit, cei care vor să supraviețuiască fug în țările dinafara sferei de influență a imperiului Otoman.

Ca tehnică de narație, autoarea ia de obicei un document vechi sau un articol de ziar sau o scrisoare sau o poveste de familie și o situează minuțios în timp și spațiu prin reconstituire, după care sparge acel document în monologuri, dialoguri retorice, și o multitudine de detalii descriptive. Dialogurile sunt în mare parte tirade ale celor implicați într-o presupusă conversație, fiecare dornic să explice ce știe și ce crede. În ciuda descrierilor nesfârșite, a transcrierii de conver-

sații neimportante, fără personaje reale în curs de dezvoltare (există probabil mai mult de 100), toate afișând același discurs interior - acest documentar dramatizat în limba engleză are o enormă valoare etno-istorică și juridică. Ceea ce devine important pe parcurs este fără echivoc documentarea masivă și credibilă. Dacă aș fi întrebată care sunt paginile memorabile ale acestei cărți, aș putea enumera nunta bulgară masacrată; măcelărirea andarților de către turci și frumusețea de neegalat a țării Macedonia, munții și văile ei amintind de un fel de Paradis pământesc. Ca și moartea lui Agathon Galan. Narată între paginile 342-408, acest episod ar putea fi privit ca o nuvelă independentă.

Agathon este șeful facțiunii vlahе pro-grecești din Moushata. Pavlos Melas îl desemnase personal pentru această funcție. În mijlocul bârfelor haotice care vin din toate părțile, ca într-un veritabil război al dezinformării, o bătrână bulgăroaică dintr-un sat din apropiere de Moushata vine la Agathon pentru a cere ajutor: nepotul ei, un cunoscut comitagiou care săvârșise numeroase fărădelegi în regiune fusese prins și închis într-o temniță foarte îndepărtată. Bunica comitagiului, dintr-o familie de bulgari care avusese un trecut prietenos cu familia Galan, cere ca nepotul ei să fie transferat într-o închisoare din apropiere ca să îl poată vizita. La cererea bătrânei, Agathon se întâlnește cu comitagiul în închisoare și după aceea încearcă să-l transfere la o închisoare din apropierea satului bunicii lui.

Părintele stareț Panteleimon, un fel de Iago, membru în comitetul vlahilor pro-greci condus de Agathon, este convins că Agathon a trădat cauza și este acum alături de comitagiul bulgari. Fostul profesor de limbă greacă din Moushata, Leandro Pantazi, expulzat la recomandarea lui Agathon din școală pentru că devenise bețiv, se alătură părintelui Panteleimon în complotul împotriva lui Agathon. Are loc o tentativă eșuată de a-l otrăvi pe Agathon. Înțelegând ce se întâmplă, Agathon cere consulului grec din Monastir (Bitola) o audiere la care sunt chemați și starețul Panteleimon și Leandro Pantazi. Chiar dacă Agathon este declarat nevinovat, el este împușcat în stradă imediat ce iese din consulat.

Consider *Tainted Heroes*, mai presus de toate, o descriere remarcabilă în limba engleză a vechilor

obiceiuri, mod de viață, mentalitate, ale străvechii populații vlahе/armâne. Vlahii de azi, urmașii populației străvechi care locuia la Sud de Dunăre înaintea venirii popoarelor migratoare slave, nu se găsesc însă consemnați ca atare pe nici o hartă a Europei contemporane. Prin această carte, pare că națiunea Vlahă, aflată în pragul dispariției, cere cu ultima suflare să fie recunoscută ca o națiune cu drepturi incontestabile și legitime în rândul altor națiuni din Balcani.

'To me, this is a kind of companion book to Zorba.'

– Maria Todorova, Professor of History at the University of Illinois, author of *Imagining the Balkans*

'One of the most interesting and best books I have read.'

– Thede Kahl, Professor at the Faculty of Slavic and Caucasian Studies, University of Jena, Germany